

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

Шепеленко Світлана Миколаївна

УДК 377.03(043.3)

**ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ГОТОВНОСТІ ДО
ПРОФЕСІЙНОГО ТА КАР'ЄРНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Українській інженерно-педагогічній академії, Міністерство освіти і науки України, м. Харків.

Науковий керівник

кандидат педагогічних наук, доцент
Лисенко Світлана Андріївна,
Українська інженерно-педагогічна академія,
доцент кафедри педагогіки та
методики професійного навчання, м. Харків.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
Ігнатюк Ольга Анатоліївна,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
професор кафедри педагогіки та психології
управління соціальними системами, м. Харків;

кандидат педагогічних наук
Пономарьова Вікторія Володимирівна,
Державний навчальний заклад
«Харківський поліграфічний центр
професійно-технічної освіти»,
директор, м. Харків.

Захист відбудеться «19» жовтня 2016р. о 15.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.108.01 в Українській інженерно-педагогічній академії за адресою: вул. Університетська, 16, зала засідань, м. Харків, 61003.

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Української інженерно-педагогічної академії за адресою: вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003.

Автореферат розісланий «17» вересня 2016р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. С. Ковальська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Зміни в Україні, що пов'язані з пошуком оптимальних суспільно-економічних і освітніх позицій в європейському та глобальному просторі, все чіткіше визначаються домінуючими концепціями підготовки молоді до професійної кар'єри. Це зумовило посилення вимог до сучасного фахівця: до його професійної компетентності, ініціативності, наполегливості, здатності до самореалізації професійно-кар'єрних прагнень, наявності уміння адаптуватися до умов ринкової економіки та конкурентної організації праці, до прийняття ефективних і відповідальних професійних та кар'єрних рішень. У системі дії різновекторних впливів актуалізується необхідність формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення, адаптованості до умов сучасного виробництва, від чого залежить зростання економічного та науково-технічного потенціалу України.

Згідно з європейськими освітніми вимогами та вітчизняними законодавчими документами (Національна доктрина розвитку освіти України, Закони України "Про освіту", "Про професійно-технічну освіту") потребують оптимізації процеси оновлення змісту професійної підготовки, розроблення наукових основ, технологій, методик формування в учнів готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення.

Аналіз наукових джерел свідчить, що вітчизняною педагогікою розроблено теоретичний та методологічний аспекти самореалізації та самовдосконалення у професійному й особистісному просторі (В. Андрущенко, І. Зязюн, О. Коваленко, К. Корсак, В. Кремень, М. Лазарєв, В. Лутай, Н. Ничкало, М. Мегрелішвілі та інші).

Вітчизняними та зарубіжними вченими розкрито загальні психологічні основи феномену самореалізації й самовдосконалення людини, багатогранна сутність якої виражається через потребу, діяльність, об'єктивний та суб'єктивний результат цієї діяльності (Д. Дубравська, О. Леонтєв, П. Лушин, Н. Максимчук, І. Маноха, Л. Мова, О. Романовський, В. Семиченко та інші).

Педагогічною наукою розглянуті окремі питання професійного становлення, самореалізації та самовдосконалення майбутніх фахівців, серед яких аспекти їхнього професійного самовизначення та професійного вибору (В. Алфімов, К. Абульханова-Славська, Л. Божович, І. Булах, В. Вітюк, І. Гавриш, С. Гончаренко, В. Гриньова, С. Гура, С. Золотухіна, О. Ігнатюк, Є. Климов, Н. Левітов, О. Мельник, Л. Райко, С. Чистякова), психолого-педагогічного супроводу вибору професії (Л. Мітіна), професійної компетентності (І. Зимняя, Н. Кузьміна, В. Лозова, А. Маркова, Л. Петровська, О. Пошетун, А. Хуторський), формування мотивації до навчання (Т. Матіс, О. Пехота, А. Троцько), педагогічні умови формування вмінь самореалізації особистості в контексті проектування освіти (Н. Брюханова, Л. Тovaжнянський, І. Шендрік), формування професіоналізму кваліфікованих робітників (С. Батишев, І. Вдовенко) тощо.

В останні роки вагомі теоретичні результати вирішення проблем, близьких до окресленої, отримали ряд дослідників: С. Загороднюк, Е. Ковальчук, В. Синявський (взаємодія професійно-технічних навчальних закладів та базових підприємств,

адаптація молодих робітників до вимог підприємств); Є. Іванченко, В. Пономарьова, Л. Сушенцева, П. Харченко (формування готовності до професійного саморозвитку та мобільності майбутніх фахівців); К. Алексеєва-Тімченко, Л. Довгих, Т. Лазарева, Н. Шевченко (соціальні, освітні та інші чинники формування кар'єри). Разом з тим, у вітчизняній педагогічній науці особливості формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення ще не були предметом спеціального дослідження.

Аналіз освітніх стандартів, навчальних планів і програм, підручників, посібників, інших матеріалів, практичних особливостей професійної підготовки у ПТНЗ підтвердив, що формування в учнів готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення відбувається нецілеспрямовано та безсистемно.

Наразі, суттєвими залишаються суперечності професійно-технічної освіти, які базуються на невідповідностях:

– між вимогами суспільства й ринку праці до удосконалення фахової підготовки учнів ПТНЗ у аспекті формування готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення й недостатньою теоретичною та методичною розробленістю цієї проблеми і повільними темпами її вирішення;

– між прагненнями особистості до здійснення успішної професійної кар'єри та обмеженими знаннями й уміннями майбутніх робітників щодо професійного й кар'єрного самовдосконалення.

Отже, потреба у вирішенні означених суперечностей і тенденція до оновлення змісту професійно-технічної освіти актуалізують проблему формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення, що зумовило вибір теми дисертаційної роботи **“Формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи, яка проводилася спільно з Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України та навчально-методичною лабораторією з проблем інженерно-педагогічної освіти, створеною на базі Української інженерно-педагогічної академії, у частині наукової теми **“Формування в учнів ПТНЗ умінь проектування власного професійного та кар'єрного шляху”** (протокол № 9 від 26.03.2013) і науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та методики професійного навчання Української інженерно-педагогічної академії за темою **“Теоретико-методичні основи формування інноваційної культури інженера-педагога** (державний реєстраційний номер 0111U008540). Дисертація також виконувалася у межах науково-дослідної роботи **“Формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів готовності до професійного самовдосконалення”** (державний реєстраційний номер 0114U004190).

Тема дослідження затверджена рішенням Вченої ради Української інженерно-педагогічної академії (протокол № 8 від 15.02.2011) та узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 29.04.2014).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити методику формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення.

Для досягнення мети дослідження були визначені такі **завдання:**

1. Здійснити аналіз стану формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення і визначити проблему дослідження.

2. Визначити структуру і зміст поняття “готовність учнів професійно-технічних навчальних закладів до професійного та кар'єрного самовдосконалення”.

3. Теоретично обґрунтувати та розробити модель змісту формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення.

4. Теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити методику формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Предмет дослідження: методика формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що рівень готовності учнів ПТНЗ до професійного та кар'єрного самовдосконалення підвищиться, якщо у процес їхньої професійної підготовки впровадити методику, основою якої є інтегрований зміст формування готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення, що містить як традиційний, так і інноваційний (перспективні напрями розвитку відповідної галузі, техніки та технології) складники, й забезпечує одночасне формування готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення на основі провідної ролі професійної складової.

Теоретико-методологічну базу дослідження становлять основи теорії наукового пізнання, зокрема принципи науковості, об'єктивності, єдності теорії та практики, доказовості; ідеї, положення, висновки з проблем філософії неперервної освіти (А. Алексюк, В. Андрущенко, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Паламарчук); підходи до розгляду педагогічних явищ: системний (В. Афанасьєв, І. Блауберг, М. Каган, Н. Кузьміна, Е. Юдін), діяльнісний (Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн), компетентнісний (Н. Волкова, В. Тюріна, В. Ягупов); концептуальні положення філософії, психології, педагогіки та інших наук щодо самовдосконалення особистості та готовності до неї (Г. Костюк, Н. Кузьміна, Н. Левітов, К. Платонов, В. Сластьонін); теоретичні засади професійної підготовки (С. Батишев, С. Безрукова, Н. Брюханова, Р. Гуревич, Т. Дмитренко, Е. Зеєр, О. Коваленко, М. Лазарєв, Н. Ничкало), професійного становлення та самовдосконалення майбутніх випускників закладів професійної освіти (А. Капська, Є. Климов, Л. Петровська, О. Пехота, О. Пометун, С. Сисоєва); психолого-педагогічні теорії засвоєння змісту освіти (В. Безпалько, П. Гальперін, І. Козловська, Н. Тализіна), законодавчі акти у галузі освіти: Національна доктрина розвитку

освіти в Україні в XXI ст., Закони України “Про освіту”, “Про професійно-технічну освіту” та інші.

Методи дослідження:

– *теоретичні*: аналіз, систематизація, інтерпретація й узагальнення інформації з наукової, нормативно-правової, енциклопедійно-довідникової, психолого-педагогічної та методичної літератури з метою визначення ступеня наукової розробки проблеми та поняттєво-категоріального апарату; вивчення, осмислення та узагальнення педагогічного досвіду з проблеми; синтез, порівняння, моделювання з метою створення моделі змісту і проектування методики формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар’єрного самовдосконалення;

– *емпіричні*: педагогічне спостереження, анкетування, опитування, тестування, метод самооцінки, аналіз результатів діагностичних даних, педагогічний експеримент, експертне оцінювання з метою визначення ефективності методики формування готовності учнів ПТНЗ до професійного та кар’єрного самовдосконалення;

– *статистичні*: кількісний і якісний аналіз результатів, обчислення середнього арифметичного, критерію Пірсона, критерію конкордації, ранжування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено:

– модель інтегрованого змісту формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів готовності до професійного та кар’єрного самовдосконалення, традиційний та інноваційний складники якого представлені на основі динамічної структури професійної діяльності й містять такі елементи: мотиваційний (професійні та кар’єрні потреби, мотиви, інтереси, цінності), цільовий (професійні та кар’єрні цілі), когнітивно-діяльнісний (розробка технології здійснення професійного та кар’єрного самовдосконалення, дослідження умов формування готовності учнів ПТНЗ до професійного та кар’єрного самовдосконалення), контроль-корекційний (контроль і коригування технології реалізації професійного та кар’єрного самовдосконалення), особистісний (професійно та кар’єрно значущі якості);

– модель методики формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів готовності до професійного та кар’єрного самовдосконалення, яка містить наступні компоненти: концептуальний (системний, діяльнісний, компетентнісний підходи, загальнодидактичні й специфічні принципи професійно-технічної освіти), цільовий (одночасне формування готовності до професійного та кар’єрного самовдосконалення на основі провідної ролі професійної складової), змістовий (модель інтегрованого змісту формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів готовності до професійного та кар’єрного самовдосконалення), методи (система методів, яка ґрунтується на основі динамічної структури професійної діяльності: методи стимулювання і мотивації інтересу до навчання, обов’язку та відповідальності; пояснювально-ілюстративні; репродуктивні; евристичні; дослідницькі; методи самодіагностики, самооцінювання), форми (на кожному етапі реалізації методики задіяна наступна послідовність форм навчання: фронтальна, індивідуальна, групова, що моделює реальну професійну діяльність фахівців і тому

забезпечує ефективне формування готовності учнів ПТНЗ до професійного та кар'єрного самовдосконалення), засоби навчання;

– *уточнено* поняття «готовність учнів професійно-технічних навчальних закладів до професійного та кар'єрного самовдосконалення» як складного системного утворення, що являє собою інтеграцію професійного та кар'єрного складників на основі провідної ролі професійної складової, включає потреби, мотиви, цілі, цінності, знання й уміння реалізації професійного та кар'єрного самовдосконалення, професійно та кар'єрно значущі якості.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що:

– розроблено, експериментально перевірено та впроваджено у професійну підготовку учнів ПТНЗ методику формування готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення, яка реалізована в авторському факультативному курсі “Формування готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення”; однойменному навчально-методичному посібнику для викладачів і учнів ПТНЗ й у навчальних предметах: “Основи правових знань”, “Основи галузевої економіки і підприємництва”, “Техніка пошуку роботи”, “Інформаційні технології”, “Спеціальні технології”.

Результати дослідження *впроваджено* у професійну підготовку учнів таких професійно-технічних навчальних закладів: Центр професійно-технічної освіти № 1 м. Харкова (довідка № 55 від 10.09.2015), Державний професійно-технічний навчальний заклад “Центр професійно-технічної освіти № 3 м. Харкова” (довідка № 584 від 01.10.2015), Державний навчальний заклад “Харківське вище механіко-технологічне училище” (довідка № 1102 від 12.09.2015), Харківський професійний ліцей залізничного транспорту (довідка № 279 від 01.10.2015), Харківський професійний ліцей харчових технологій та торгівлі (довідка № 617 від 01.10.2015), Київський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою (довідка № 17 від 06.10.2015).

Матеріали дослідження можуть бути використані у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ, освітян у вищих інженерно-педагогічних і педагогічних навчальних закладах, у післядипломній освіті та підвищенні кваліфікації викладачів закладів професійної освіти, майстрів виробничого навчання; у виховній та профорієнтаційній діяльності; у самоосвіті.

Особистий внесок здобувача. У роботах, написаних у співавторстві, здобувачеві належить (відповідно до списку наукових праць): [2] – розроблено концепцію, зібрано матеріал, досліджено особливості підходів до вирішення проблеми проектування професійної кар'єри майбутніми фахівцями у науці та освіті; [9] – схарактеризовано напрями та етапи професійного самовизначення особистості як основи процесу проектування майбутньої професійної кар'єри; [19] – визначено і схарактеризовано основні компетентності, які мають бути сформовані в учнів ПТНЗ.

Апробація результатів дослідження. Положення і результати дисертаційної роботи були оприлюднені в доповідях автора та обговорені на науково-практичних конференціях: *міжнародних*: “Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору” (м. Київ, 2010 р.), “Тенденції розвитку вищої освіти в Україні: Європейський вектор” (м. Ялта, 2011 р.), “Инновационные

процессы в образовании: стратегия, теория и практика развития” (м. Екатеринбург, 2013 р.), “Качество технологий – качество жизни” (м. Харків, 2013 р.), “Педагогические и психофизиологические проблемы детей и молодежи” (м. Белгород, 2013 р.); *всеукраїнських*: “Розвиток інженерно-педагогічної освіти на засадах компетентнісного підходу” (м. Бердянськ, 2013 р.); “Історичні, філософські, мовні і методологічні тенденції розвитку сучасної освіти” (м. Харків, 2014 р.), *регіональних*: XLIV, XLVI, XLVII, XLVIII науково-практичних конференціях науково-педагогічних працівників, науковців, аспірантів та співробітників Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків, 2011, 2013, 2014, 2015 рр.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображено у 19 публікаціях (16 – одноосібні), з них 6 статей – у провідних фахових виданнях України, 1 стаття – у міжнародному науковому періодичному виданні, 10 тез – у збірниках матеріалів наукових конференцій, 1 стаття – в іншому виданні, 1 навчально-методичний посібник.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (372 найменування, з них – 13 іноземною мовою), 21 додаток. Повний обсяг дисертації становить 339 сторінки, основний текст – 195 сторінка. Робота містить 42 таблиці та 29 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет, гіпотезу, теоретико-методологічну базу, методи дослідження; розкрито зв’язок роботи з науковими планами і програмами, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані про апробацію й упровадження результатів роботи, структуру дисертації.

У першому розділі – **«Формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів готовності до професійного та кар’єрного самовдосконалення як педагогічна проблема»** – на основі аналізу праць вітчизняних і зарубіжних учених та практики професійної підготовки учнів ПТНЗ досліджено стан формування готовності учнів до професійного й кар’єрного самовдосконалення, визначено проблему дослідження, розкрито зміст і структуру поняття «готовність учнів ПТНЗ до професійного та кар’єрного самовдосконалення».

Встановлено, що психолого-педагогічною наукою розроблені теоретичний і методологічний аспекти самореалізації та самовдосконалення у професійному й особистісному просторі (І. Зязюн, О. Коваленко, В. Кремень, М. Лазарєв, Н. Ничкало), розглянуті окремі питання професійного становлення, самореалізації та самовдосконалення майбутніх фахівців (К. Абульханова-Славська, Н. Брюханова, С. Гончаренко, В. Гриньова, О. Ігнатюк). Досліджено процеси взаємодії ПТНЗ та базових підприємств, адаптації молодих робітників до вимог підприємств, формування готовності до професійного саморозвитку та мобільності майбутніх фахівців, соціальні, освітні та інші чинники формування кар’єри (С. Загороднюк, Т. Лазарєва, Л. Сушенцева та інші). Разом з тим, не зважаючи на соціально-

педагогічну важливість готовності учнів ПТНЗ до професійного та кар'єрного самовдосконалення, у вітчизняній науці вона досліджена не достатньо повно.

Вивчення освітніх стандартів, навчально-методичних матеріалів, практичних особливостей професійної підготовки кваліфікованих робітників у ПТНЗ дозволило встановити, що формування готовності учнів до професійного та кар'єрного самовдосконалення відбувається нецілеспрямовано та безсистемно. Відсутні програми спеціальних курсів, у змісті традиційних предметів не враховані відповідні знання та уміння, обмаль підручників, навчально-методичних посібників, інших навчальних засобів.

Отже, потреба вирішення недоліків у теоретичній та практичній площинах, тенденція до оновлення змісту професійно-технічної освіти актуалізують проблему формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення.

Опираючись на дослідження психолого-педагогічної науки щодо сутності поняття “готовність” (О. Асмолов, Л. Кандилович, Г. Костюк, О. Леонт'єв, К. Платонов), поняття “самовдосконалення” (К. Абульханова-Славська, Л. Анциферова, В. Вакуленко та інші) на основі системного та діяльнісного підходів, було розкрито зв'язки понять “професійне самовдосконалення” та “кар'єрне самовдосконалення”, встановлено і доведено їхню структурну подібність, базову і провідну роль професійного самовдосконалення в понятійному конструкті “професійне та кар'єрне самовдосконалення”.

На основі аналізу праць учених (М. Дяченко, Д. Закатнов, Л. Кандилович, Н. Кузьміна, О. Леонт'єв, О. Мороз та інші) уточнено поняття “готовність до професійного та кар'єрного самовдосконалення учнів професійно-технічних навчальних закладів” як складного системного утворення, що являє собою інтеграцію професійного та кар'єрного складників на основі провідної ролі професійної складової, включає потреби, мотиви, цілі, цінності, знання й уміння реалізації професійного й кар'єрного самовдосконалення, професійно та кар'єрно значущі якості. Виходячи зі змісту цього поняття, аналізу наукових праць (Г. Гессен, К. Дурай-Новакова, В. Крутецький, В. Сластьонін та інші), визначено структуру готовності учнів ПТНЗ до професійного та кар'єрного самовдосконалення, що складається з таких елементів: мотиваційного, цільового, когнітивно-діяльнісного та особистісного.

У другому розділі – **«Теоретичні та методичні основи формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів готовності до професійного і кар'єрного самовдосконалення»** – на основі динамічної структури професійної діяльності та структури готовності учнів ПТНЗ до професійного й кар'єрного самовдосконалення теоретично обґрунтовано і розроблено модель інтегрованого змісту формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення, модель відповідної методики.

Модель інтегрованого змісту формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення (рис. 1) акумулює два складники – традиційний та інноваційний. Традиційний складник містить діючі освітні

стандарти професійної підготовки; базові та усталені наукові поняття; традиційні системи знань, умінь, навичок; знання з традиційних галузевих технологій. Інноваційний складник включає новітні та перспективні напрями розвитку галузей, де будуть працювати майбутні фахівці; нові досягнення галузевих технологій, техніки, зокрема, комп'ютерно-комунікативних систем.

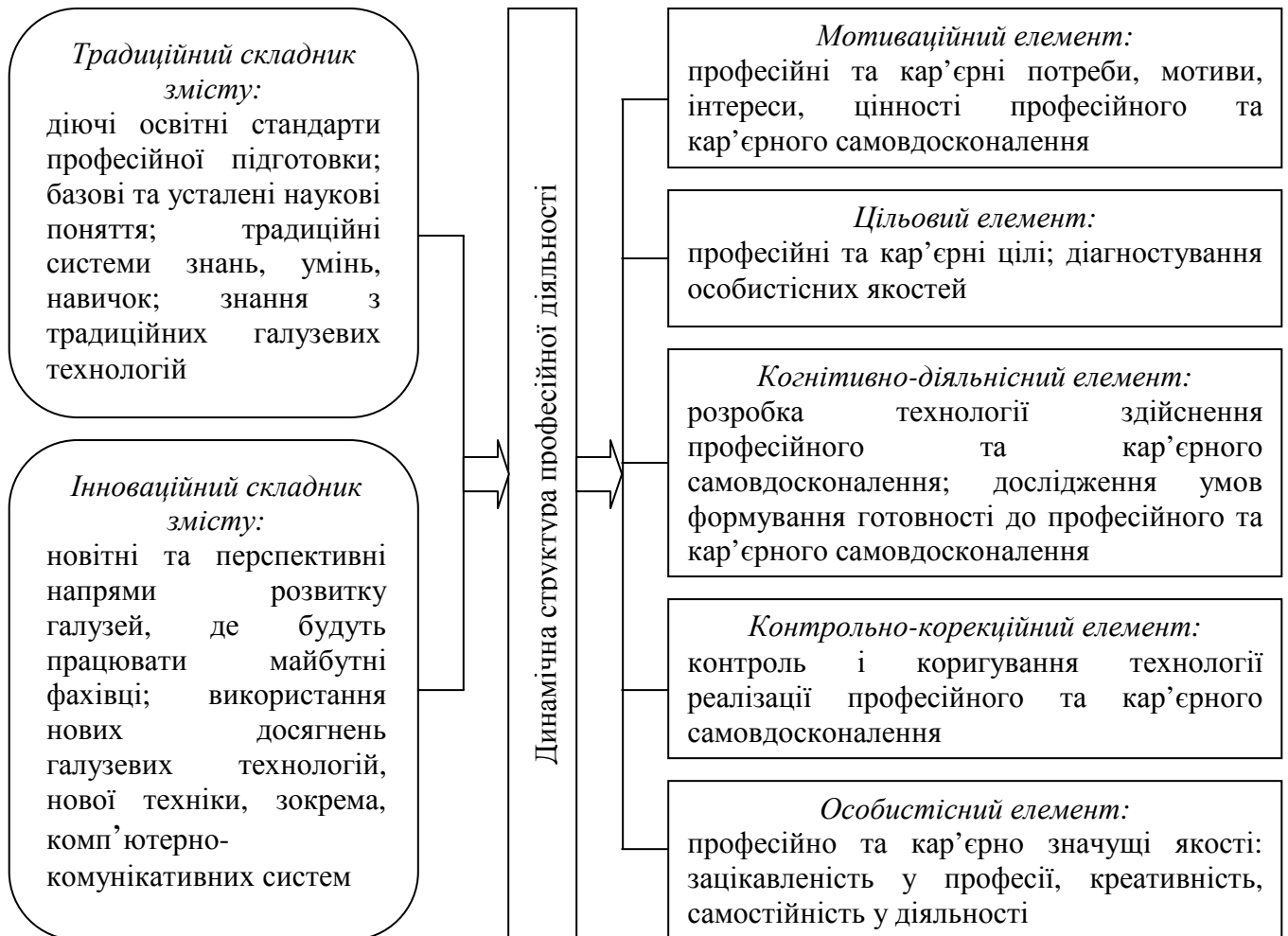

Рис. 1. Модель інтегрованого змісту формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення

Інтегрований зміст реалізується через п'ять елементів: мотиваційний (професійні та кар'єрні потреби, мотиви, інтереси, цінності), цільовий (професійні та кар'єрні цілі; діагностування особистісних якостей), когнітивно-діяльнісний (розробка технології здійснення професійного та кар'єрного самовдосконалення: вибір типу професійного та кар'єрного шляху, планування етапів здійснення професійного та кар'єрного шляху, відбір засобів та способів реалізації професійного та кар'єрного самовдосконалення; дослідження умов формування готовності учнів ПТНЗ до професійного та кар'єрного самовдосконалення), контрольньо-корекційний (контроль і коригування технології реалізації професійного та кар'єрного самовдосконалення), особистісний (професійно та кар'єрно значущі якості). На основі аналізу праць учених (І. Бех, І. Зязюн, А. Троцько та інші) й результатів експертного оцінювання визначено, що найбільш значущими якостями, які сприяють успішній реалізації професійного та кар'єрного самовдосконалення

учнів ПТНЗ, є наступні: зацікавленість у професії, креативність, самостійність у діяльності.

На основі інтегрованого змісту було розроблено та теоретично обґрунтовано методику формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення, представлену у вигляді моделі, що включає компоненти, які утворюють систему: концептуальний, цільовий, змістовий, форми, методи, засоби навчання (рис. 2).

Концептуальний компонент є методологічною основою й акумулює підходи (системний, діяльнісний, компетентнісний) і принципи навчання (загальнодидактичні та принципи професійно-технічної освіти: професійної спрямованості, моделювання професійної діяльності, професійної мобільності, модульності професійної освіти, інноваційності, інтеграції знань). Концептуальною ідеєю методики є одночасне формування готовності учнів ПТНЗ до професійного та кар'єрного самовдосконалення на основі провідної ролі професійної складової.

Цільовий компонент визначає ієрархічну системну послідовність цілей, яка спрямовує процес формування готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення від глобальної мети освіти до внутрішньої цілі кожного учня, спонукає до формування професійно-кар'єрних потреб, мотивів, цінностей, і впливає на всі наступні складники методики з метою забезпечення їхньої оптимальності та результативності.

Змістовий компонент, основою якого є інтегрований зміст формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення, реалізується через авторський факультативний курс “Формування готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення”, однойменний навчально-методичний посібник для викладачів і учнів ПТНЗ та навчальні предмети “Основи правових знань”, “Основи галузевої економіки і підприємництва”, “Техніка пошуку роботи”, “Інформаційні технології”, “Спеціальні технології”. Зміст методики спроектовано як світоглядний, професійно спрямований, такий, що має цілісний та інноваційний характер.

Форми, методи, засоби навчання обиралися відповідно до мети методики, специфіки спроектованого інтегрованого змісту, з урахуванням вікових особливостей учнів ПТНЗ та інших дидактичних вимог. Система методів, яка визначена на основі динамічної структури професійної діяльності, системного та компетентнісного підходів, базових класифікацій методів навчання, включає: методи стимулювання і мотивації інтересу до навчання (гра, диспут, кейс-метод, створення ситуації інтересу та зацікавленості), обов'язку та відповідальності (переконання, заохочення); пояснювально-ілюстративні (пояснення, розповідь, інструкція, ілюстрація, спостереження, робота з книгою, використання комп'ютерних і технічних засобів); репродуктивні (бесіди, тренувальні вправи, описи, тренінги); евристичні (пошук і відбір інформації, диспут, дискусія, підготовка рефератів, виступів); дослідницькі (на основі аналізу, класифікації, індукції, дедукції, аналогії, виділення головного у змісті; метод проектів); методи самодіагностики, самооцінювання (самоспостереження, анкетування, тестування, самодіагностування, самооцінювання за психолого-педагогічними методиками). На кожному етапі реалізації методики задіяна наступна послідовність форм навчання:

Концептуальна ідея: одночасне формування готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення на основі провідної ролі професійної складової

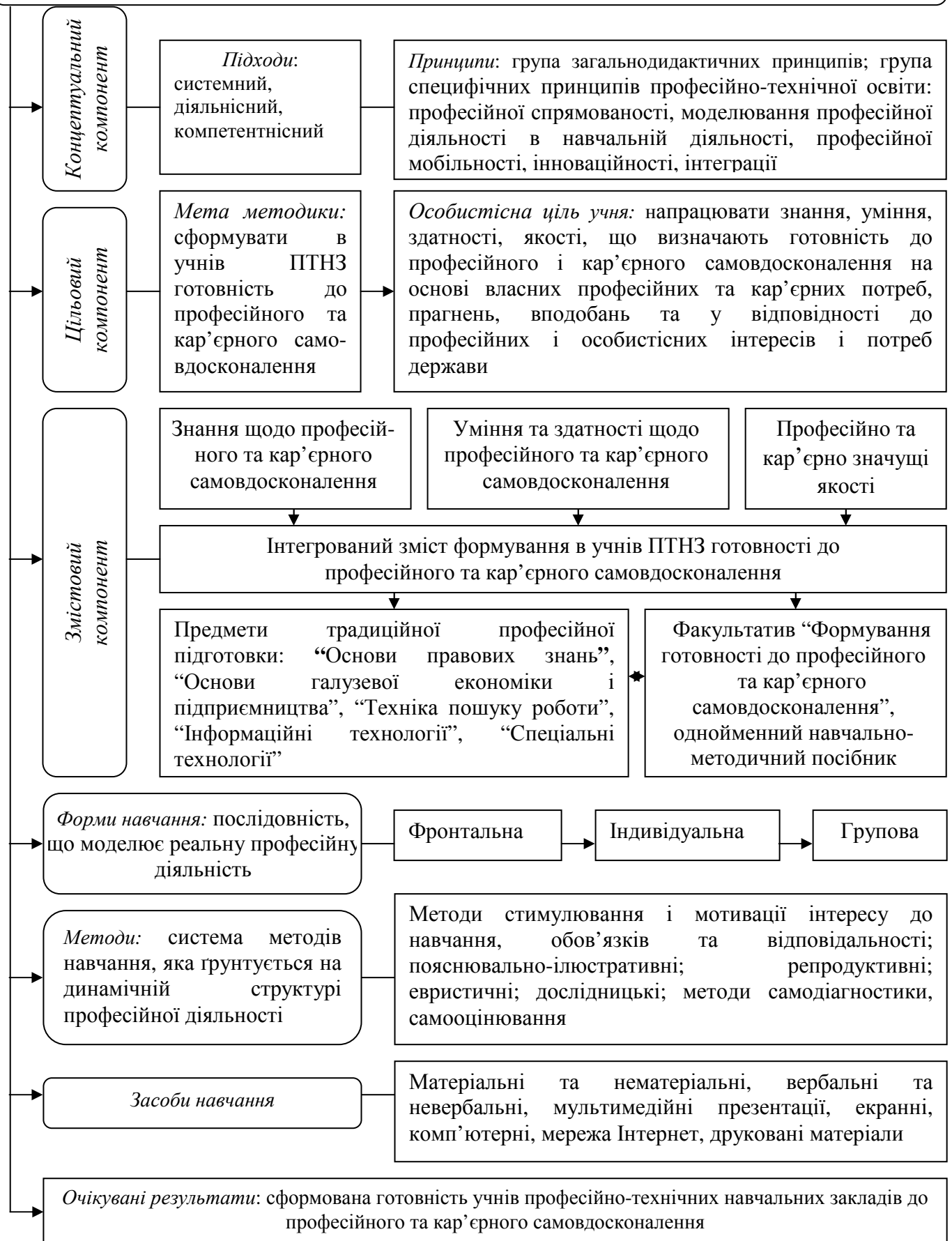

Рис. 2. Модель методики формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення

фронтальна, індивідуальна, групова, що найбільш точно моделює професійну діяльність. Передбачено використання матеріальних, нематеріальних, друкованих, комп'ютерних, мультимедійних засобів, мережі Інтернету.

У третьому розділі – **«Експериментальна перевірка ефективності методики формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення»** – відображено результати перевірки ефективності розробленої методики. Педагогічний експеримент структуровано у три етапи (констатувальний, формувальний, контрольний), для реалізації яких сформульовано гіпотезу, мету, завдання, визначено методи дослідження.

На констатувальному етапі сформовано контингент експериментальної (142 особи) та контрольної груп (136 осіб) з учнів Центрів професійно-технічної освіти № 1, 3 м. Харкова, Харківського професійного ліцею харчових технологій та торгівлі, Державного навчального закладу “Харківське вище механіко-технологічне училище”, Харківського професійного ліцею залізничного транспорту. Визначено критерії, показники, рівні сформованості готовності учнів ПТНЗ до професійного та кар'єрного самовдосконалення та п'ятибальна шкала їх оцінювання (низький рівень – 1-2,99 бали, середній – 3,00-4,00 бали, високий – 4,01-5,00 бали). Результати статистичного аналізу навчальних досягнень учнів визначених груп з ряду предметів (“Основи галузевої економіки і підприємництва”, “Основи правових знань” та дві профільні спеціальні технології), здійсненого на основі критерію Пірсона, засвідчили їхню статистичну однорідність, що відповідає вимогам до початкових умов експерименту.

Аналіз усереднених оцінок показників готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення підтвердив, що в учнів обох груп вони статистично однорідні, але відповідають недостатньому рівневі сформованості досліджуваного феномену, що вимагає подальшого вдосконалення (табл. 1).

Впродовж формувального етапу в експериментальній групі було впроваджено розроблену методику формування готовності учнів ПТНЗ до професійного та кар'єрного самовдосконалення шляхом використання визначених форм, методів і засобів навчання (див. рис. 2).

На контрольному етапі здійснено оцінювання результатів реалізації методики формування готовності учнів ПТНЗ до професійного та кар'єрного самовдосконалення. Аналіз сформованості цієї готовності в учнів контрольної групи свідчить про незначні позитивні зміни: приріст відповідних показників на високому рівні зафіксовано у межах від 0,1 % до 5,4 %, на середньому – від 0,7 % до 1,4 %. В учнів експериментальної групи спостерігався значний приріст показників готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення. Кількість учнів з високим рівнем сформованості цих показників зросла, а саме: за мотиваційним критерієм: ОЦ – на 21,8 %, ПКП – на 13,4 %; за цільовим критерієм: ДЯ – на 13,3 %, СЦ – на 12,0 %; за когнітивно-діяльнісним критерієм: ВШ – на 13,3 %, ВЗ – на 21,8 %, ПЕ – на 19,7 %, ДУ – на 9,9 %; за контрольно-корекційним критерієм – на 15,5 %. Також зафіксовано підвищення відповідних показників на середньому рівні сформованості: ПЕ – на 39,5 %, КТ – на 34,5 %, ВШ – на 12,0 %.

Результати сформованості готовності учнів ПТНЗ до професійного та кар'єрного самовдосконалення на контрольному етапі експерименту

Пор. №	Зміст критеріїв, показників	Група	До експерименту (%)			Після експерименту (%)			Різниця у % (±Δ)		
			Н	С	В	Н	С	В	Н	С	В
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
<i>Мотиваційний критерій</i>											
1.	Показник сформованості власних професійних і кар'єрних потреб, мотивів, інтересів (показник ПКП)	КГ	5,9	66,9	27,2	5,1	66,2	29,7	-0,8	-0,7	+2,5
		ЕГ	7,0	63,4	29,6	0,7	56,3	43,0	-6,3	-7,1	+13,4
2.	Показник сформованості цінності професійного та кар'єрного самовдосконалення (показник ОЦ)	КГ	1,5	34,6	63,9	0,7	35,3	64,0	-0,8	+0,7	+0,1
		ЕГ	0	34,5	65,5	0	12,7	87,3	0	-21,8	+21,8
<i>Цільовий критерій</i>											
3.	Показник сформованості професійних та кар'єрних цілей (показник СЦ)	КГ	2,9	63,2	33,9	0,7	61,0	39,3	-2,2	-2,2	+5,4
		ЕГ	3,5	58,5	38,0	0	50,0	50,0	-3,5	-8,5	+12,0
4.	Показник сформованості діагностування особистісних якостей (показник ДЯ)	КГ	2,9	61,8	35,3	1,5	58,8	39,7	-1,4	-3,0	+4,4
		ЕГ	2,1	55,6	42,3	0	44,4	55,6	-2,1	-11,2	+13,3
<i>Когнітивно-діяльнісний критерій</i>											
5.	Показник сформованості вміння вибору типу професійного та кар'єрного шляху (показник ВШ)	КГ	75,0	25,0	0	75,0	25,0	0	0	0	0
		ЕГ	77,5	22,5	0	34,5	34,5	31,0	-43,0	+12,0	+31,0
6.	Показник сформованості вміння планування етапів здійснення професійного і кар'єрного шляху (показник ПЕ)	КГ	97,1	2,9	0	97,1	2,9	0	0	0	0
		ЕГ	95,8	4,2	0	36,6	43,7	19,7	-59,2	+39,5	+19,7
7.	Показник сформованості вміння відбору засобів та способів реалізації професійного та кар'єрного самовдосконалення (показник ВЗ)	КГ	48,5	36,7	14,8	45,6	36,0	18,4	-2,9	-0,7	+3,6
		ЕГ	49,3	33,8	16,9	26,9	34,5	38,7	-22,4	+0,7	+21,8
8.	Показник сформованості вміння дослідження умов формування готовності в учнів ПТНЗ до професійного та кар'єрного самовдосконалення (показник ДУ)	КГ	15,4	28,0	56,6	14,0	29,4	56,6	-1,4	+1,4	0
		ЕГ	15,5	27,5	57,0	6,3	26,8	66,9	-9,2	-0,7	+9,9
<i>Контрольно-корекційний критерій</i>											
9.	Показник сформованості вміння коригування технології реалізації професійного та кар'єрного самовдосконалення (показник КТ)	КГ	87,5	12,5	0	87,5	12,5	0	0	0	0
		ЕГ	86,6	13,4	0	36,6	47,9	15,5	-50,0	+34,5	+15,5
<i>Критерій сформованості професійно та кар'єрно значущих якостей</i>											
10.	Показник сформованості зацікавленості у професії (показник З)	КГ	21,3	43,4	35,3	19,9	44,1	36,0	-1,4	+0,7	+0,7
		ЕГ	21,1	43,7	35,2	8,5	48,6	42,9	-12,6	+4,9	+7,7
11.	Показник сформованості креативності (показник К)	КГ	27,2	42,7	30,1	26,5	43,4	30,1	-0,7	+0,7	0
		ЕГ	27,5	44,4	28,1	16,9	50,7	32,4	-10,6	+6,3	+4,3

Продовж. табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
12	Показник сформованості самостійності у діяльності (показник СД)	КГ	41,2	33,8	25,0	41,2	33,8	25,0	0	0	0
		ЕГ	39,4	35,2	25,4	30,3	43,0	26,7	-9,1	+7,8	+1,3
<i>Примітка.</i> Позначення: Н – низький, С – середній, В – високий рівні.											

Учні експериментальної групи продемонстрували приріст сформованості професійно та кар'єрно значущих якостей на високому рівні в межах від 0,5 % до 7,7 %, на середньому рівні – від 3,6 % до 7,8 %. В учнів контрольної групи зростання показників сформованості відповідних якостей незначне – в межах від 0 % до 0,7 %. Достовірність статистичної неоднорідності сформованості показників готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення учнів контрольної й експериментальної груп засвідчується результатами здійсненого статистичного аналізу на основі критерію Пірсона.

Групою експертів (28 керівників ПТНЗ м. Харкова) позитивно оцінено методику формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення, що підтверджено результатами її експертного оцінювання та обчисленням коефіцієнту конкордації ($W = 0,76$).

Отже, експериментально підтверджено ефективність методики формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення проблеми формування готовності учнів професійно-технічних навчальних закладів до професійного та кар'єрного самовдосконалення. Це досягнуто шляхом обґрунтування, розробки та експериментальної перевірки відповідної методики, що забезпечує одночасне формування готовності учнів ПТНЗ до професійного та кар'єрного самовдосконалення на основі провідної ролі професійної складової.

1. Здійснено аналіз стану формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення в теоретичній та практичній площині. Встановлено, що загальнотеоретичні педагогічні засади цього процесу потребують більш глибокої розробки. Дослідження практичних особливостей професійної підготовки засвідчило, що формування готовності учнів ПТНЗ до професійного та кар'єрного самовдосконалення здійснюється частково й нецілеспрямовано, за відсутності спрямованих на професійне та кар'єрне самовдосконалення вимог у стандартах професійно-технічної освіти, спеціальних курсів, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій. Визначено й обґрунтовано актуальність, значущість та недостатню розробленість проблеми дослідження, яка полягає в необхідності формування готовності учнів ПТНЗ до професійного та кар'єрного самовдосконалення.

2. Виходячи з результатів досліджень психолого-педагогічної науки щодо сутності термінів “самовдосконалення”, “готовність”, “готовність до діяльності”, уточнено поняття “готовність учнів професійно-технічних навчальних закладів до

професійного та кар'єрного самовдосконалення” як складного системного утворення, що являє собою інтеграцію професійного та кар'єрного складників на основі провідної ролі професійної складової, включає потреби, мотиви, цілі, цінності, знання й уміння реалізації професійного й кар'єрного самовдосконалення, професійно й кар'єрно значущі якості. Розкрито зв'язки професійного та кар'єрного самовдосконалення, доведено їхню структурну подібність та провідну роль професійного самовдосконалення. Визначено структуру готовності учнів ПТНЗ до професійного та кар'єрного самовдосконалення, що включає чотири елементи: мотиваційний, цільовий, когнітивно-діяльнісний та особистісний.

3. На основі динамічної структури професійної діяльності теоретично обґрунтовано й розроблено модель інтегрованого змісту формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення, яка включає традиційний та інноваційний складники, що реалізуються через п'ять елементів: мотиваційний, цільовий, когнітивно-діяльнісний, контроль-корекційний та особистісний. Традиційний складник включає базові та усталені основи знаннієвих систем, галузевих технологій, що позитивно впливають на формування означеної готовності. Інноваційний складник націлений на використання новітніх та перспективних напрямів розвитку галузей, нових досягнень галузевих технологій, техніки, зокрема, комп'ютерно-комунікаційних систем.

Мотиваційний елемент спрямований на формування власних професійних і кар'єрних потреб, мотивів, інтересів, встановлення цінності професійного та кар'єрного самовдосконалення; цільовий – на проектування професійних та кар'єрних цілей; на діагностування особистісних якостей; когнітивно-діяльнісний – на дослідження умов формування готовності учнів ПТНЗ до професійного та кар'єрного самовдосконалення, розробку технології її реалізації; контроль-корекційний – на контроль і коригування технології реалізації професійного та кар'єрного самовдосконалення; особистісний елемент – на розвиток професійно та кар'єрно значущих якостей – зацікавленості у професії, креативності, самостійності у діяльності.

4. Теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено методику формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення, яку представлено у вигляді моделі з компонентами, що утворюють систему: концептуальний, цільовий, змістовий, форми, методи, засоби навчання.

Концептуальний компонент є методологічною основою й містить підходи (системний, діяльнісний, компетентнісний) та принципи навчання, що реалізують концептуальну ідею дослідження, яка полягає в одночасному формуванні готовності учнів ПТНЗ до професійного та кар'єрного самовдосконалення на основі провідної ролі професійної складової. Цільовий компонент об'єднує професійно-кар'єрні цілі, потреби, мотиви. Основу змістового компоненту становить інтегрований зміст формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення, який є світоглядним, професійно спрямованим, цілісним, інноваційним. Він реалізується через авторський факультативний курс “Формування

готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення”, однойменний навчально-методичний посібник для викладачів і учнів ПТНЗ та навчальні предмети “Основи правових знань”, “Основи галузевої економіки і підприємництва”, “Техніка пошуку роботи”, “Інформаційні технології”, “Спеціальні технології”.

Розроблена методика передбачає використання форм навчання: фронтальної, індивідуальної, групової, які в повній мірі моделюють фахову діяльність; системи методів: стимулювання і мотивації інтересу до навчання, обов'язку та відповідальності; пояснювально-ілюстративних; репродуктивних; евристичних; дослідницьких; самодіагностики, самооцінювання; засобів навчання: матеріальних, нематеріальних, друкованих, комп'ютерних, мультимедійних, мережі Інтернет.

Експериментально перевірено методику формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення. В учнів контрольної групи відбулися незначні позитивні зміни: приріст показників сформованості готовності на середньому рівні склав щонайбільше 1,4 %, на високому рівні – 5,4 %. В учнів експериментальної групи зафіксовано значне зростання всіх показників сформованості готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення, зокрема на високому рівні – до 31 %, на середньому рівні – до 39,5 %. Аналіз засвідчив приріст показників готовності за такими критеріями: мотиваційним – від 13,4 % до 21,8 %; цільовим – від 12,0 % до 13,3 %; когнітивно-діяльнісним – від 9,9 % до 21,8 %; контрольньо-корекційним – на 15,5 %. В учнів експериментальної групи показники сформованості професійно та кар'єрно значущих якостей зросли щонайбільше на 7,8 %, в учнів контрольної групи – лише на 0,7 %.

Статистичний аналіз результатів педагогічного експерименту на підставі застосування математичних методів (критерій Пірсона, середнє арифметичне) свідчить про статистично значимі позитивні зміни в знаннях, уміннях, здатностях і якостях, що визначають готовність учнів експериментальної групи до професійного та кар'єрного самовдосконалення, порівняно з результатами учнів контрольної групи.

На основі експертного оцінювання та обчислення коефіцієнту конкордації ($W = 0,76$) підтверджено позитивну оцінку методики формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення.

Разом з тим, результати дослідження не вирішують усіх аспектів означеної проблеми. Подальшої наукової розробки потребує теоретичне обґрунтування та проектування методик і технологій формування готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення фахівців з певних спеціальностей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дослідження

1. Шепеленко С. М. Формування готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення: Навч.-метод. посіб. для учнів та викладачів проф.-техн. навч. закладів / С. М. Шепеленко. – Х.: Вид. Іванченко І. С., 2014. – 224 с.

2. Лисенко С. А. Становлення проблеми проектування професійної кар'єри майбутніми фахівцями у науці та освіті / С. А. Лисенко, С. М. Шепеленко // Проблеми сучасної педагогічної освіти: зб. статей. Сер.: Педагогіка і психологія. – Ялта: РВВ КГУ, 2011. – Вип. 31, Ч. 1. – С. 164-171.

3. Шепеленко С. М. Витоки та генеза дефініції професія у науковій думці та практиці / С. М. Шепеленко // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. – Київ-Вінниця, 2011. – Вип. 69, Ч. II. – С. 302-307.

4. Шепеленко С. М. Особливості розвитку кар'єрних процесів та їхні зв'язки з педагогічною наукою й освітою / С. М. Шепеленко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. – Запоріжжя, 2012. – Вип. 23 (76). – С. 201-212.

5. Шепеленко С. М. Сформованість у майбутніх випускників вищої школи умінь проектування власної професійної кар'єри як один з основних аспектів якості освіти / С. М. Шепеленко // Гуманітарний вісник: Темат. випуск “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – К.: Гнозис, 2012. – Дод. 1 до вип. 27, Т. II (35). – С. 363-371.

6. Шепеленко С. М. Теоретичні основи формування в учнів ПТНЗ умінь проектування власного професійного і кар'єрного шляху / С. М. Шепеленко // Молодь і ринок: щомісячний наук.-пед. журнал. – Дрогобич: ДДПУ імені Івана Франка, 2013. – № 2 (97). – С. 152-157.

7. Шепеленко С. М. Критерії формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення / С. М. Шепеленко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. – 2015. – № 6 (50). – С. 325-335.

8. Шепеленко С. Н. Современные научные взгляды на проблему готовности будущих специалистов к профессиональному и карьерному самоусовершенствованию / С. Н. Шепеленко // Наука и Мир: межд. науч. журнал. – 2014. – № 10 (14). – Т. 2. – С. 84-87.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Лисенко С. А. Професійне самовизначення як початковий етап проектування професійної кар'єри майбутніми фахівцями / С. А. Лисенко, С. М. Шепеленко // Тенденції розвитку вищої освіти в Україні: Європейський вектор: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ялта, 10-12 березня, 2011 р.). – Ялта: РВНЗ КГУ, 2011. – Ч. 2. – С. 188-191.

10. Шепеленко С. М. Психолого-педагогічні передумови формування у майбутніх фахівців умінь щодо проектування власного професійного шляху / С. М. Шепеленко // XLIV наук.-практ. конф. наук.-пед. працівників, науковців, аспірантів та співробітників академії: зб. тез (м. Харків, 18-25 лютого 2011 р.). – Х.: УПА, 2011. – Ч. 5, Р. 1. – С. 27-28.

11. Шепеленко С. М. До теорії формування вмінь / С. М. Шепеленко // Розвиток інженерно-педагогічної освіти на засадах компетентнісного підходу: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Бердянськ, 11-13 вересня 2013 р.). – Бердянськ: СДПУ, 2013. – С. 63-64.

12. Шепеленко С. Н. Концептуальные основы формирования содержания обучения будущих рабочих проектированию собственного профессионального и карьерного пути / С. Н. Шепеленко // Педагогические и психофизиологические проблемы адаптации детей и молодежи: материалы межд. науч.-практ. Интернет-

конф. (г. Белгород, 18-22 марта 2013 г.). – Белгород: Изд-во БелИПКППС, 2013. – С. 309-314.

13. Шепеленко С. Н. Методика формирования у учащихся профессионально-технических учебных заведений умений проектирования будущего профессионального и карьерного пути / С. Н. Шепеленко // Инновационные процессы в образовании: стратегия, теория и практика развития: материалы VI Всерос. науч. - практ. конф. (г. Екатеринбург, 11-14 ноября 2013 г.). – Екатеринбург: Изд-во Росгоспроф.-пед. ун-та, 2013. – Т. 1. – С. 255-257.

14. Шепеленко С. М. Наукові погляди на кар'єру та її зв'язки з професійною освітою / С. М. Шепеленко // XLVI наук.-практ. конф. наук.-пед. працівників, науковців, аспірантів та співробітників академії: зб. тез (м. Харків, 2013 р.). – Х.: УПА, 2013. – Ч. 4. – С. 27.

15. Шепеленко С. М. Формування у майбутніх фахівців умінь проектування власної професійної кар'єри – вимога сучасності / С. М. Шепеленко // Качество технологий – качество жизни: материалы VI Межд. науч. - практ. конф. (г. Харьков, 30-31 мая 2013 г.). – Х.: УПА, 2013. – С. 73-75.

16. Шепеленко С. М. Використання педагогічного експерименту для перевірки ефективності методики формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення / С. М. Шепеленко // Історичні, філософські, мовні і методологічні тенденції розвитку сучасної освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. студентів і молодих науковців (м. Харків, 4-5 грудня 2014 р.). – Х.: ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, 2014. – С. 247-251.

17. Шепеленко С. М. Навчання проектуванню професійної кар'єри учнів ПТНЗ – вимога сучасності / С. М. Шепеленко // XLVII наук.-практ. конф. наук.-пед. працівників, науковців, аспірантів та співробітників академії: зб. тез (м. Харків, 2014 р.). – Х.: УПА, 2014. – Ч. 4. – С. 24.

18. Шепеленко С. М. Формування готовності до професійного й кар'єрного самовдосконалення майбутніх фахівців – завдання сучасної професійної освіти / С. М. Шепеленко // XLVIII наук.-практ. конф. наук.-пед. працівників, науковців, аспірантів та співробітників академії: зб. тез (м. Харків, 2015 р.). – Х.: УПА, 2015. – Ч. 4. – С. 29.

Опубліковані праці, які додатково відображають результати дисертації

19. Лисенко С. А. Професійна компетентність учнів ПТНЗ як необхідна умова професійного становлення майбутніх фахівців / С. А. Лисенко, С. М. Шепеленко // Темат. випуск “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – К.: Гнозис, 2010. – Додаток 4, Т. V (23). – С. 162-174.

АНОТАЦІЇ

Шепеленко С. М. Формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Українська інженерно-педагогічна академія, Харків, 2016.

У дисертації досліджено проблему формування в учнів професійно-технічних

навчальних закладів готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення. Здійснено аналіз стану дослідження проблеми в педагогічній науці та практиці, уточнено сутність і структуру поняття "готовність до професійного та кар'єрного самовдосконалення". На основі динамічної структури професійної діяльності розроблено та теоретично обґрунтовано модель змісту формування в учнів ПТНЗ готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення, модель відповідної методики.

Експериментально перевірено методику формування в учнів професійно-технічних навчальних закладів готовності до професійного та кар'єрного самовдосконалення та підтверджено її ефективність.

Ключові слова: готовність, професійне та кар'єрне самовдосконалення, модель, зміст, методика, знання, уміння, якості, учні, професійно-технічні навчальні заклади, професійна підготовка.

Шепеленко С. Н. Формирование у учащихся профессионально-технических учебных заведений готовности к профессиональному и карьерному самосовершенствованию. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Украинская инженерно-педагогическая академия, Харьков, 2016.

В диссертационной работе теоретически обобщено и предложено новое решение проблемы формирования готовности учащихся ПТУЗ к профессиональному и карьерному самосовершенствованию путем обоснования, разработки и экспериментальной проверки соответствующей методики.

Осуществлен системный анализ состояния научной разработки проблемы. Исследование особенностей профессиональной подготовки показало, что формирование готовности учащихся к профессиональному и карьерному самосовершенствованию осуществляется частично и нецеленаправленно, при отсутствии требований, нацеливающих на формирование готовности к профессиональному и карьерному самосовершенствованию в стандартах профессионально-технического образования, специальных курсах, учебных пособиях, методических руководствах. Определена и обоснована актуальность проблемы исследования.

На основании общенаучного анализа понятий "готовность", "самосовершенствование", "профессия", "карьера" уточнено понятие "готовности учащихся профессионально-технических учебных заведений к профессиональному и карьерному самосовершенствованию" как сложного системного образования, представляющего интеграцию профессиональной и карьерной составляющих при ведущей роли профессиональной, включающего потребности, мотивы, цели, ценности, знания и умения реализации профессионального и карьерного самосовершенствования, профессионально и карьерно значимые качества.

Впервые на основе динамической структуры профессиональной деятельности теоретически обоснованы и разработаны модель интегрированного содержания

формирования у учащихся ПТУЗ готовности к профессиональному и карьерному самосовершенствованию, соответствующая методика и ее модель.

Модель интегрированного содержания аккумулирует две составляющие: традиционную и инновационную. Традиционная составляющая содержит действующие образовательные стандарты профессиональной подготовки; базовые и устоявшиеся научные понятия; традиционные системы знаний, умений, навыков; знания традиционных отраслевых технологий. Инновационная составляющая предусматривает использование новейших и перспективных направлений развития отраслей, где будут работать будущие специалисты; использование новых достижений отраслевых технологий, новой техники.

Интегрированное содержание формирования у учащихся ПТУЗ готовности к профессиональному и карьерному самосовершенствованию реализуется через пять элементов: мотивационный, целевой, когнитивно-деятельностный, контрольно-коррекционный, личностный.

Впервые, исходя из положений системного, деятельностного и компетентностного подходов, теоретически обоснована и разработана методика формирования у учащихся ПТУЗ готовности к профессиональному и карьерному самосовершенствованию, а также ее модель, включающая компоненты: концептуальный, целевой, содержательный, формы, методы, средства обучения. Концептуальный компонент содержит подходы (системный, деятельностный, компетентностный) и принципы обучения, соответствующие концептуальной идее исследования, заключающейся в одновременном формировании готовности учащихся ПТУЗ к профессиональному и карьерному самосовершенствованию на основе ведущей роли профессиональной составляющей. Целевой компонент объединяет профессионально-карьерные цели, потребности, мотивы, ценности. Основу содержательного компонента составляет модель интегрированного содержания формирования у учащихся ПТУЗ готовности к профессиональному и карьерному самосовершенствованию. Новые учебные материалы, нацеленные на формирование рассматриваемой готовности (факультативный курс “Формирование готовности к профессиональному и карьерному самосовершенствованию”, одноименное учебно-методическое пособие), интегрированы с традиционными учебными предметами (“Основы правовых знаний”, “Основы отраслевой экономики и предпринимательства”, “Техника поиска работы”, “Информационные технологии”, “Специальные технологии”). Содержание разработано как мировоззренческое, целостное и инновационное. Выбор форм, методов и средств обучения соответствует современным дидактическим требованиям.

Экспериментально доказана эффективность разработанной методики формирования у учащихся ПТУЗ готовности к профессиональному и карьерному самосовершенствованию. Статистический анализ результатов педагогического эксперимента на основании применения математических методов (критерий Пирсона, среднее арифметическое) свидетельствует о значимых положительных изменениях в знаниях, умениях и качествах, определяющих готовность учащихся экспериментальной группы к профессиональному и карьерному

самосовершенствованию по сравнению с результатами учащихся контрольной группы.

Материалы исследования могут быть использованы в профессиональной подготовке рабочих разных специальностей, в научно-исследовательской, преподавательской, учебно-воспитательной деятельности высших инженерно-педагогических и педагогических учебных заведений. Вместе с тем, исследование не решает всех аспектов проблемы. Необходимы теоретические разработки методик и технологий формирования готовности к профессиональному и карьерному самосовершенствованию учащихся, обучающихся по определенным специальностям.

Ключевые слова: готовность, профессиональное и карьерное самосовершенствование, модель, содержание, методика, знания, умения, качества, учащиеся, профессионально-технические учебные заведения, профессиональная подготовка.

Shepelenko S. M. Formation in students of vocational-technical educational establishments readiness for professional and career self-improvement. – Rights of the manuscript.

The thesis for scientific degree of candidate of pedagogical sciences in the specialty 13.00.04 – the Theory and Methods of Vocational Training. – Ukrainian Engineering Pedagogics Academy, Kharkov, 2016.

The thesis investigates the problem of formation in students of vocational-technical educational establishments readiness for professional and career self-improvement. It is analyzed the state of research problem in pedagogical science and practice, clarified the essence and the structure of the concepts of “readiness for professional and career self-improvement”, disclosed their relationship.

It is developed and theoretically grounded model of content methods of formation of vocational-technical educational establishments readiness for professional and career self-improvement and methods of formation in students of vocational-technical educational establishments readiness for professional and career self-improvement.

It is experimentally verified effectiveness of the implementation methods of formation in students of vocational-technical educational establishments readiness for professional and career self-improvement and discovered pedagogical conditions of effective practical application of the developed methods.

Keywords: readiness, professional and career self-improvement, model, content, methods, knowledge, skills, quality, students, vocational-technical educational establishments, professional training.

Підписано до друку 12.09.2016. Формат 60×90/16.
Обсяг 0,9 ум. друк. арк. Папір офсетний. Друк – різнограф.
Наклад 100 прим. Зам. №

Друкарня
610, м. Харків, вул.
Тел.: (057) [http: //](http://)
Свідоцтво про від